

NYELVI PROBLÉMÁK ÉS NYELVI IDEOLÓGIÁK¹

LANSTYÁK ISTVÁN

Language Problems and Language Ideologies

In his paper the author shows how the language ideologies which are present in a speech community influence the both the rise of the language problems and their evaluation by the members of the community. He presents five specific examples from the Hungarian language community.

Bevezetés

Előadásomban arról szeretnék beszélni, hogyan befolyásolják az adott közösségben élő nyelvi ideológiák a nyelvi problémák létrejöttét és értékelését. A kutatási előzmények ismertetése és néhány alapvető fogalom tisztázása után öt konkrét nyelvi példán mutatom be a nyelvi ideológiák működését és hatását a nyelvi problémákra.

A nyelvi problémákat empirikusan 2006-ban kezdtem el kutatni Kolláth Annával (l. Kolláth–Lanstyák 2007; Lanstyák 2007a, 2009b, 2010a, 2010b, 2010c) kérdőíves adatok és nyelvi vonatkozású eseményeket és észrevételeket rögzítő nyelvi naplók adatainak felhasználásával. Erre a nyelvmenedzselés-elmélettel való megismerkedésem ösztönzött. Nagyjából ugyanebben az időben fogtam bele a magyar nyelvközösségben közkeletű nyelvi tévhitek tanulmányozásába (Lanstyák 2007b, 2007c, 2010d), ez pedig fölkelte az érdeklődésemet a nyelvi ideológiák iránt (Lanstyák 2009a, 2010d, 2010e, 2010f). Idő kérdése volt csupán, hogy a nyelvi probléma és a nyelvi tévhitek és ideológiák problematikája összekapcsolódjon. Ennek az összekapcsolódásnak az egyik gyümölcse ez az előadás.

A nyelvmenedzselés-elméletet (Language Management Theory) Björn H. Jernudd és Jiří V. Neustupný dolgozta ki az 1970-es években a nyelvtervezés-elmélet továbbfejlesztett változataként (l. pl. Jernudd–Neustupný 1987; Jernudd 1993; Nekvapil 2000, 2006, 2009; Neustupný–Nekvapil 2003; Neustupný 2002; magyarul Szabó Mihály 2007; vö. még Sherman 2007). Az elmélet – átfogó jellegéből adódóan – úgy tekinthető, mint amely magába foglalja mind a nyelvművelést mint a standard nyelvváltozat továbbfejlesztésére és terjesztésére irányuló szervezett tevékenységet (amely más országokban – amint tudjuk – tudományosan megalapozott, tisztes tevékenység; l. pl. Nekvapil 2007), mind pedig a nyelvtervezést mint az ún. szervezett menedzselés egyik jellegzetes válfaját. Ezen túl pedig a nyelvmenedzselés-elmélet szerves részét képezi a hétköznapi beszélők ún. egyszerű nyelvi menedzselése is.

Az elmélet központi fogalma a nyelvi probléma. A nyelvmenedzselés-elmélet a nyelvi problémát az adott helyzetben érvényesülő normától való, negatívan értékelt eltérésként értelmezi (l. pl. Nekvapil 2006: 97). Mivel ez a felfogás több itt nem részletezhető problémát is fölvet (ezekre l. Lanstyák 2010b: 26–27), jómagam a nyelvi problémát inkább a következményei felől közelítem most meg, s olyan nyelvi vonatkozású eseményként definiálom, amely a verbális kommunikáció során vagy ahhoz kapcsolódóan jelentkezik, a beszélőnek és/vagy a hallgatónak kellemetlen érzést okoz, a kommunikációban fennakadást, zavart, nehézséget, hátráltatást idéz elő, vagy akár meg is hiúsítja a kommunikációt az érintett nyelven, nyelvváltozaton, a beszélőt és/vagy a

¹ A nyelvi problémákkal kapcsolatos kutatásokat az MTA támogatja a Határon Túli Magyar Tudományosságért Ösztöndíjprogram keretében (a pályázat száma: 2010B00131CS). A nyelvi ideológiákkal kapcsolatos kutatások az 1/0791/08 számú VEGA-projekt támogatásával folytak a pozsonyi Comenius Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén. Itt köszönöm meg Kitlei Ibolya észrevételeit és javításait.

hallgatót pedig arra kényszerítheti, hogy olyan kódolási, ill. dekódolási stratégiákat alkalmazzon, melyeknek a „bevetése” nem állt szándékában.

A nyelvmenedzselés-elmélet hiányosságának tekinthető, hogy nem számol a nyelvi problémák ideológiai meghatározottságával. Előadásommal az is célom, hogy hozzájáruljak ennek a hiányosságnak a kiküszöböléséhez.

A nyelvi ideológia értelmezése a szakirodalomban kettős. A szűkebb értelmezés szerint a nyelvi ideológiák olyan gondolatok, gondolatrendszerek, amelyek a nyelvi rendszerrel, a nyelvműködéssel, a nyelvhasználattal, a nyelvi közösségek helyzetével, a nyelvek egymáshoz való viszonyával stb. kapcsolatos tények magyarázatára és igazolására szolgálnak. A másik, tágabb felfogás értelmében nyelvi ideológiának tekinthető bármilyen nyelvi vonatkozású vélekedés, attól függetlenül, van-e magyarázó vagy igazoló szerepe; sőt e felfogás szerint nyelvi ideológiának minősülnek a beszélők által meg nem fogalmazott, vagy akár nem is tudatosult nyelvi vonatkozású vélekedések is, melyek meglétére a beszélők szokványos nyelvi viselkedéséből – azaz *nem* metanyelvi viselkedéséből – lehet következtetni. (L. Woolard–Schieffelin 1994: 58 és *passim*; Kroskirty 2000: 5–6 és *passim*; Gal 2006a: 163, 2006b: 178; Maitz 2006: 309–310; Laihonen 2009a: 25–27; magyarul Laihonen 2004: 87, 2006: 49, 2009b: 48–49, 2009c: 323–324; Lanstyák 2009a).

Nyelvi problémák a nyelvi ideológiák fényében

Bár a nyelvi probléma – főleg ha a következményei felől nézzük – objektív dolognak látszik, az, hogy egy egyén, ill. egy közösség mennyire érez súlyosnak egy problémát, sőt az is, hogy egyáltalán mit él meg nyelvi problémaként, továbbá az, hogy a problémákat hogyan kezeli, nagymértékben függ az adott egyénre, ill. közösségre jellemző nyelvi ideológiáktól. Tulajdonképpen erről az egyetlen gondolatról szól az egész előadásom, ennek illusztrálására hozok a következőkben példákat.

1. példa: Akcentus

A nyelvjárási(as) akcentus – amennyiben a beszélő felnőtt korában kerül olyan környezetbe, ahol a standard nyelvi kiejtést várják el tőle – sokak számára jelent problémát. Az, hogy mekkorát, nagyban függ az érintettek nyelvi ideológiáitól.

Vannak ideológiák, melyek a nyelvjárási(as) akcentust nagy problémának láttatják. Tudjuk, hogy sokan a nyelvet – ha nem is elméletileg, „csak” gyakorlatilag – annak egyetlen változatával, a standarddal azonosítják (homogenizmus²). E felfogás hívei könnyen vélik úgy, hogy aki nem a standardot beszéli, az nem is igazán tud jól magyarul (kompetencionizmus), s ha egyszer nem tudta ezt a nyelvváltozatot elsajátítani, bizonyára értelmi képességeivel is gond van (mentalizmus), sőt kérdés, hogy jó magyar ember-e egyáltalán (moralizmus, ill. nacionalizmus). Közkeletű az a felfogás, hogy a standard, ha nem is „a” nyelv, de legalábbis „a helyes” nyelv (standardizmus); aki ezt vallja, annak számára a napnál világosabb, hogy a standard kiejtés jobb, szebb, megfelelőbb a nyelvjárásinál. A helyzetet súlyosbítja, hogy sokan a nyelvjárási vagy nyelvjárásias akcentust azonosítják a nyelvjárással, s az ilyen akcentusú beszélőről úgy vélik, hogy nyelvjárásban beszél.

Egy másfajta felfogás hívei (bármilyen) akcentushoz közömbösen viszonyulnak: az akcentus önmagában nem probléma, de nem is erény; az akcentusok létezése tény: nem

² A dolgozatomban említett nyelvi ideológiák rövid meghatározása megtalálható a függelékben.

jó vagy rossz, hanem – van (liberalizmus). Az így gondolkodók számára a probléma nem az akcentus, hanem az, hogy emiatt megbélyegzik az embereket. Ez az egyén érdekei ellen irányuló nyelvi jogsértés, amely ellen föl kell lépni.

Lehet azonban a nyelvjárási(as) akcentushoz úgy viszonyulni, hogy azt nem hogy nem problémának látjuk, hanem egyenesen érénynek: a nyelvjárás a magyar nyelv sokféleségének, gazdagságának egyik megnyilvánulása (pluralizmus); a nyelvjárás mint regionális nyelvváltozat ráadásul jól kifejezi a beszélők helyi identitását (vernakularizmus); a „népi gyökerekre” utaló nyelvjárási(as) akcentusra büszkének kell lenni, hiszen az igazi magyarság épp a falusi magyarság, amely – úgymond – nem volt annyira kitéve idegen hatásnak, mint a városban élők (nacionalizmus, purizmus, ruralizmus). A probléma e megközelítés szerint sem az akcentus maga, hanem az, ha a beszélőket le akarják róla szoktatni; ez a nyelvközösség, ill. – ami a nyelvi nacionalista ideológia értelmében ezzel azonos – a nemzet érdekeit sérti.

Amint láthatjuk, a nyelvi nacionalista ideológia a nyelvjárási akcentus szempontjából ambivalens: mivel alapvetően a nemzet egységét szimbolizáló standard nyelvváltozatot támogatja, a standardizmus révén a nyelvjárási akcentus ellen is felhasználható, másrészt azonban a nacionalizmus érénynek tartja a „tősgyökeresség”-et, ezt pedig a falu népe képviseli, s így a nyelvi nacionalizmus a vernakularizmussal való kapcsolata révén a nyelvjárási akcentus melletti érvelésre is alkalmas. Nézzünk példát az utóbbira, az egyik internetes fórum „Reisz András és a tálájmenti fágy” c. topikjából:

A mai magyar kereskedelmi médiában – főleg az ilyen show műsorokban – az elterjedt beszédstílus, az tiszta Amerika majmolás, aminek meg köze sincs a szép magyar tájszóláshoz. A tájszólás nem a műveletlenség jele, hanem nemzeti kultúránk kincse, és szerencsére most van egy ifjú, aki ezt bevállalja, s nem cool-ozik meg very happy-zik, sunshine-zik.³

A hozzászóló okfejtése logikátlannak tűnik, hiszen elvileg a nyelvjárási akcentusnak semmi köze sincs az angol kölcsönszavak használatához (hogy mást ne mondjunk: az anglicizmusok is ejthetők palócosan). A nyelvi nacionalizmus teszi érthetővé a kettő összekapcsolását, a „tősgyöker” és a „kozmpolita hozzáállás” szembeállítás révén.

Ehhez hasonlóan a beszélők nagyon eltérően viszonyulhatnak első nyelvi akcentusukhoz is a második nyelvükben (azaz pl. a határon túli magyarok a magyar akcentusukhoz a többségi nyelvben), valamint esetleg másodnyelvi akcentusukhoz az első nyelvükben, s ez szintén összefügg ideológiai beállítódásukkal.

2. példa: Új igekötős igék

A mai magyar mindennapi beszélt nyelvben, sőt a standardban sok új igekötős ige keletkezik; ezek egy része úgy tűnik, mintha „csak” expresszívebb párja lenne valamely hagyományos igének, más részüknél határozott jelentéskülönbség van a régi és az új forma között: *beájul* vs. *elájul*; *bealszik* vs. *elalszik*; *bevállal* vs. *elvállal*, *felvállal*, *vállal*; *betámad* vs. *letámad*, *megtámad*; *bekezd* vs. *elkezd*; *bejavul* vs. *megjavul*; *lebénul* vs. *megbénul*; *lebetegszik* vs. *megbetegszik*; *ledöbben* vs. *megdöbben* (de már *bedöbben* is van a szlengben); stb.

Több olyan nyelvi ideológia is van, melyek fényében az ilyen igék megjelenése nyelvi probléma: az új nyelvi formák – mivel újak – értelemszerűen nem lehetnek

³ http://forum.index.hu/Article/showArticle?na_start=0&na_step=30&t=9114569&na_order (2010. szeptember 3-i letöltés).

standardok, azaz nem „helyesek” (standardizmus, platonizmus), „fölösleges” variálódást, bizonytalanságot hoznak létre (homogenizmus, invariabilizmus, stabilizmus), nincs szükség rájuk, hiszen ugyanazt jelentik, mint hagyományos megfelelőik (racionalizmus, necesszizmus) és ráadásul perspektivikusan kiszorítással fenyegethetik a hagyományos formákat (konzervativizmus). Ez a hagyományos nyelvművelés álláspontja. Ezt tükrözi a következő, a vajdasági Magyar Szó internetes kiadásából származó idézet:

Bizonyára mindenki vásárolt már valamit, aminek dobozán olvashatta: Kermi által bevizsgált termék. Az értelmező kéziszótár szerint bevizsgál nincs, megvizsgál, kivizsgál van. Meg gyakorta használják a beazonosít, kiértésít, lekérdez, kikézbésít, bevállal, lerendez, megkifogásol, lenyilatkozik, bebiztosít... formákat, holott – divat ide, szleng oda – az igekötő mindig felesleges, ha nélküle is világos, érthető a közlés. Legutóbb az MTI címére („Robbanás egy leselejtezett orosz atom-tengeralattjárón”) kaptam fel a fejem, és tüzetesen elolvastam csak azért, hogy kiderítsem, valóban jól értettem-e, amit érteni véltem, mármint, hogy a szóban forgót kiselejtezték (*gété*).⁴

A szerző láthatóan úgy véli, hogy ami nincs benne a szótárban, az nincs meg „a nyelvben” sem, s tulajdonképpen nem is létezik (platonizmus); egy nyelvi elem fölösleges, ha nélküle is világos, érthető a közlés (kommunikacionizmus), s egy olyan szóra, amely ugyanazt jelenti, mint egy másik, nincs szükség (necesszizmus). Ezek a nyelvi ideológiák egyébként „vakító” hatásúak is, megakadályozzák a bennük hívőket abban, hogy észrevegyék a régi meg az új forma közti denotatív jelentésbeli különbséget, ha pedig a két szó denotatív jelentése azonos, megakadályozzák a beszélőket abban, hogy észrevegyék a szinonímiában rejlő stilisztikai lehetőségeket.

Egy másfajta megközelítés hívei az új igekötők megjelenésében nem látnak semmiféle problémát, hiszen meggyőződésük szerint a nyelvi változások nem jók, nem rosszak, hanem – vannak (neutralizmus). Nem szempont az sem, hogy „szükség van-e” az új formára; ha van, jó, ha nincs, akkor vagy a régi fog kihalni, vagy mégsem terjed el az új, ha pedig mindkettő megmarad, idővel jelentésmegoszlás jön létre köztük. A nyelvészek az a dolga, hogy megfigyelje ezeket a folyamatokat, nem az, hogy aggódjon vagy akár örvendezzen miattuk.

Más ideológiák fényében minden új igekötős alak üdvözlendő fejlemény: egyrészt lehetővé teszi, hogy egyes beszélői csoportok saját identitásukat kifejezzék az új forma használata által (vernakularizmus), másrészt strukturális haszna is van: stabil denotatív jelentésbeli vagy stílusértékbeli különbség alakulhat ki a két alternatív forma között, ezáltal meg is szűnnek alternatív formák lenni (szisztemizmus), s így gazdagítják a nyelvi rendszert, növelik a nyelvi változatosságot (pluralizmus).

3. példa: Az „igényes” nyelvhasználat

Sok nyelvi problémának okozója a meggyőződés, hogy az „igényes”, azaz nagyobb gonddal megformált diskurzusoknak nagyobb az értékük, mint az „igénytelen” diskurzusoknak, melyek létrejötte kevesebb mentális erőfeszítést igényel a beszélő részéről (perfekcionizmus). Egyik önkéntes nyelvművelőnk így ecseteli az elektronikus levelezés esetleges nyelvvalakító hatásait:

⁴ <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2005/08/04/main.php?l=b15.htm> (2010. szeptember 5-i letöltés).

A fiatalok között egyetlen új értelmet szeretnék csak megemlíteni: az elektronikus levelezést. Ez a lehetőség csodálatos eszköz: segítségével könnyen kerülhetünk kapcsolatba bárkivel a világ távoli tájain is; de romboló hatásai is vannak. Egyrészt a nemzetközi levelezésben gyakran kényszerülünk az ékezet nélküli szövegek leírására, rontva helyesírásunkat, másrészt nagy a csábítás, hogy leveleinkben minden formai és fogalmazási egyszerűsítés lehetőségét megragadjuk. A kísértésnek – bevallom – én sem állok ellen, pedig nagyon fontos lenne. Az egyszerűsített világ, a lecsupaszított nyelv lehet, hogy kényelmes, de nem ad igazi örömet, elveszítjük a szépséget, amelyről költőink szólnak, amelyre valójában mindenki vágyik. (Szemkeő 2000.)

Az ímélnyelv „lecsupaszítottsága” a szépirodalmi nyelv gazdagságával van itt szembeállítva, mintha a hétköznapi életben produkált írott és beszélt nyelvi szövegektől Arany János vagy Kosztolányi remekműveinek nyelvi színvonalát kellene elvárnunk.

A nyelvi perfekcionizmus lelkes terjesztői közt vannak a nyelv művelőkön és a pedagógusokon kívül az írók, költők is. Műveik művészi értéke nagyban hozzájárul, hogy ez az ideológia annyira vonzó sok ember számára. A számtalan lehetséges példa közül nézzünk meg egy közismert verset, amely a nyelvi perfekcionizmus iskolapéldája:

Reményik Sándor: Az ige

Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
És áhítattal ejtsétek a szót,
A nyelv ma néktek végső menedéktek,
A nyelv ma tündérvár és katakomba,
Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek!

És aki költő, az legyen király,
És pap és próféta és soha más.
Nem illik daróc főpapi talárhoz,
S királyi nyelvhez koldus-dadogás.

E drága nyelvet porrá ne törjétek,
Ne nyúljon hozzá avatlatlanul
Senki: ne szagassátok szirmait
A rózsafának, mely hóban virul.
Úgy beszéljen ma ki-ki magyarul,
Mintha imádkozna,
Mintha aranyat, tömjént, myrrhát
hozna!

Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek,
Vigyázzatok: a nyelv ma szent kehely,
Ki borát issza: *Élet* borát issza,
Előre néz s csak néha-néha vissza -
S a kelyhet többé nem engedi el!

A versben a nyelvi perfekcionizmus más ideológiákkal párosul. A vallási motívumok a nyelv szentként való tiszteletére, kultikus imádatára utalnak, amely odáig megy, hogy Isten helyett a nyelv lesz az *Élet* forrása (fetisizmus). Az az elvárás, hogy az emberek a nyelvüket mindig úgy beszéljék, mintha áhítattal imádkoznának, „jól vigyázva” minden szavukra (homogenizmus), a szerző számára bizonyára csak költői fogás, de az olvasóban könnyen kialakulhat az az érzés, hogy a beszélés aknamezőn való járkálásra emlékeztető tevékenység, ahol egy óvatlan mozdulatra hatalmas robbanással porrá törhet nyelvünk csodálatos építménye, vagy legalábbis lehullhatnak virágának szirmai, s válhat ez a gyönyörű virág baudelaire-i módon a romlás virágává. Ha pedig az olvasó elhiszi és elfogadja ezeket a hatásos költői képekbe bújtatott nyelvészeti nonszenszeket, fennáll annak a veszélye, hogy szenvedni fog attól, hogy ennek az ideálnak a saját nyelvi gyakorlatában nem képes megfelelni. Kisebbségi helyzetben az is előfordulhat, hogy idővel szívesebben fordul a többségi nyelvhez, amely számára nem szent, s így nincs

búntudata, ha beszéde által nem áldoz a nyelvnek arannyal, tömjénnel és mirhával, hanem azt egyszerűen – használja.

Bár valószínűleg olvasóim nem kis része is kultúrarombolásnak és barbárságnak érzi, amit mondok, tagadhatatlan, hogy ez a szemlélet nem egyszerűen nyelvi problémákat gerjeszt a magyar nyelvközösségben, hanem nehezen fölmérhető, de valóságos károkat okoz a beszélőknek, mégpedig leginkább épp a kisebbségi magyaroknak.

Természetesen a hétköznapi nyelvhasználat töredezettsége, tökéletlensége csak azoknak probléma, akik hisznek az említett ideológiákban. Mások tényként veszik tudomásul a beszélt nyelv jellegadó sajátosságait (liberalizmus), de vannak olyanok is, akik a mindennapi beszélt nyelvnek különös értéket tulajdonítanak, mivel valójában *ez* a beszélők „édes anyanyelve”, elsődleges nyelvváltozata, melyhez sokakat erős érzelmi szálak fűznek, ez a nyelvi regiszter asszociálja a gyerekkor, a családi fészek melegét (vernakularizmus). Ezenkívül a nyelvi regiszterek, ill. stílusváltozatok lehetővé teszik, hogy az ember a nyelvhasználatában a beszédhelyzet követelményeihez igazodjon – így jön létre minden élő nyelvben a nyelvváltozatok nagy gazdagsága (pluralizmus).

4. példa: A kisebbségi nyelv mint probléma a többségi beszélők számára

Vannak nyelvi ideológiák, melyek szerint nagy nyelvi probléma az, ha egy országban egynél több nyelv használatos, mert ez – úgymond – veszélyezteti az ország stabilitását (homogenizmus) és a nemzet egységét (nacionalizmus). Más felfogás szerint a kisebbségi nyelvek jelenléte pusztán tény, amit tudomásul kell venni, az államnak pedig gondoskodnia kell a kisebbségekhez tartozók nyelvi jogairól; a gondot nem az jelenti, hogy egy országban kisebbségi nyelvek is vannak, hanem az, ha az államhatalom nem tartja tiszteletben az egyén nyelvi jogait (liberalizmus). Más ideológiák szempontjából viszont a kisebbségi nyelvek jelenléte önmagában nem hogy nem probléma, hanem örvendetes dolog, mert hozzájárul az ország nyelvi és kulturális gazdagságához (pluralizmus); ezenkívül a kisebbségi nyelvek jelenléte az adott régiót meghatározó jellemző jegyekhez tartozik (vernakularizmus).

Ha egy dél-szlovákiai szlovák ember megtanul magyarul, az egyesek szemében nyelvi probléma: „elnemzetlenítésről”, „asszimilációról” beszélnek; egy másik nyelvhez vagy közösséghez való ilyen kötődés már szinte nemzetárulásként értelmeződik (nacionalizmus). Ha maga az érintett is így fogja fel, állandó frusztrációt okozhat neki, hogy bizonyos helyzetekben a magyar nyelv használatára (vagy legalábbis hallgatására) „kényszerül”. Előfordul azonban az is, hogy ez az állapot oly természetes számára, hogy nem is gondolkodik róla, nem jelent számára problémát, de esetleg különösebben nem is méltányolja (liberalizmus). De megteheti azt is, hogy örül ennek a helyzetnek, azt vallva, hogy ahány nyelvet ismer valaki, annyszor ember (pluralizmus); nagyra értékeli azt, hogy informális szinten is új lehetőségek nyílnak a számára, sokkal közelebbi kapcsolatba tud így kerülni emberekkel (magyarokkal), mint ha velük élve nem ismerné a nyelvüket (regionalizmus).

Alább egyetlen idézetben belül látjuk két ellentétes ideológia harcát. A részlet egy magyarul kitűnően beszélő dél-szlovákiai származású, az interjú készítésének idején (1994-ben) Németországban élő szlovák (műszaki) értelmiségi férfi:

Az ipolyági könyvtárból eleinte csak szlovák könyveket kölcsönöztem. Aztán amikor olyan tizenegy éves voltam, esetleg tizenkettő, kikölcsönöztem az első magyar könyvet. Még ma is emlékszem, hogy akkor az volt az érzésem: az, hogy magyar könyvet kölcsönöztem ki, egy bizonyos... árulásnak a jele. Hogy ezzel én... valami rosszat tettem. Erre az érzésre nagyon emlékszem. És arra

is, hogy az első pár oldal nehezen ment, utána gyorsan belejöttem. Később nagyon előnyös dolognak éreztem, hogy tudok olvasni magyarul. Nem a könyv nyelve döntötte el, hogy elolvasom-e, hanem a tartalma. A magyarországi bevásárló utaim többnyire csak könyvvásárlások voltak. A magyar könyvek után gyorsan megtaláltam az utat a német, angol és az orosz könyvekhez is. Bécsben, Münchenben, Pozsonyban, Budapesten legjobban a könyvesboltokat és a könyvtárakat ismerem. (Lanstyák 1994: 36).

Az idézetből jól látszik, hogy az államhatalom (egyik) domináns ideológiája, a nyelvi nacionalizmus harcol itt a családi örökségként kapott nyelvi pluralista és internacionalista ideológiával: ebben az esetben a családi örökség győzött.⁵

5. példa: A többségi nyelv mint probléma a kisebbségi beszélők számára

A nyelvi nacionalizmus az asszimilálódni nem kívánó kisebbségi közösségekben is domináns ideológia – ott az önvédelem eszközeként szolgál. Nézzünk most meg egy példát arra, hogy ez néha milyen abszurd helyzeteket produkál!

Néhány éve történt Szencen, amikor az egyik nyáron a magyar miséket végző esperes szabadságot vett ki, és egyik környékbeli magyarul tudó pap sem tudta őt helyettesíteni. A káplán szlovák nyelvű volt, és csak akkoriban helyezték Szencre, így a magyar nyelvhez még nem nagyon konyított. Más pap azonban nem volt, aki magyar miséket végezzen, így rá maradt ez a feladat. Végül úgy egyeztek meg, hogy mivel a káplán nem tud magyarul, egy héten keresztül latinul fogja végezni a magyar miséket. Ez megfelelt a magyar híveknek, pedig semmit nem értettek a latin szövegekből, ám még ez is jobb volt számukra, mint ha szlovákul lett volna a szertartás.

A nyelvi probléma magyarozatát azzal kell kezdeni, hogy a szenci katolikus hívek eléggé megosztottak magyar–szlovák viszonyban, mindkét csoport a saját nyelvére büszke, és nehéz az együttműködés a két tábor között. Több embernek is eszébe jutott az a megoldás, hogy egy hétig csak szlovák nyelvű mise legyen, hiszen azt mindenki érti, de a magyarok többségének ez elfogadhatatlan volt, mert akkor nem lenne magyar mise. Természetesen magyar mise így sem volt, hanem a magyar mise időpontjában volt egy latin. A magyar hívek többsége tehát inkább azt választotta, hogy nem fogja érteni a szertartások szövegét, minthogy csak egy mise legyen, az is szlovák nyelvű. A nyelvi probléma megoldásában tehát ez esetben a magyar–szlovák ellentét volt a döntő, nem pedig az érthetőség. (Horváth 2010: 11.)

Nyilvánvaló, hogy másfajta nyelvpolitikai környezetben, ahol a nyelvi kisebbség nem érzi magát veszélyben, s így „megengedheti” magának, hogy a nyelvi liberalizmus, valamint a nyelvi regionalizmus, ill. a nyelvi internacionalizmus híve legyen, a magyar pap egyhetes hiánya nem jelentene semmilyen nyelvi problémát, mivel a hívek értik a szlovák nyelvet; normális körülmények között a híveknek sokkal inkább az okozna nyelvi problémát, ha valamilyen oknál fogva latin nyelvű misét kellene hallgatniuk, mivel valószínűleg egyikük sem ért latinul.

⁵ A leírtak az 1970-es években történtek, tehát a kommunista diktatúra időszakában, amikor a nyelvi nacionalista ideológia – sajátos módon – rejtve, de erőteljesen érvényesült a hivatalosan hangsúlyozott internacionalista ideológia mellett.

Összegzés

Előadásomban öt konkrét példával illusztráltam azt az alap gondolatot, hogy a nyelvi problémák létrejöttét és értékelését nagymértékben befolyásolják az adott közösségben működő nyelvi ideológiák. Hasonló példákkal lehetett volna szemléltetni azt is, hogy a nyelvi ideológiák erőteljesen befolyásolják a problémák kezelését is, erre azonban a terjedelmi korlátok miatt nem térhettem ki. Céloimat akkor értem el, ha a kedves olvasó számára ezután már a napnál világosabb lesz, hogy ha a saját közösségünk nyelvi problémáit meg akarjuk ismerni és érteni, s ha ezen túl még hozzá is szeretnénk járulni megoldásukhoz, elengedhetetlen, hogy alaposan megismerjük a közösségünkben élő nyelvi ideológiákat: azokat is, amelyeket nyíltan vallanak az emberek és az államhatalom is, s azokat is, amelyek inkább csak a beszélők vagy a hatalom viselkedéséből olvashatók ki.

Irodalom

- Gal, Susan 2006a. Contradictions of standard language in Europe: Implications for the study of practices and publics. In: *Social Anthropology* 14: 163–181.
- Gal, Susan 2006b. Linguistic Anthropology. In: Brown, Keith főszerk., 2006. *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 7. Oxford: Elsevier Publishers. (2. kiadás.). 171–185.
- Horváth Péter 2010. Nyelvi napló. Nyelvi vonatkozású események és észrevételek 2009. december 25. és 2010. április 8. között. Pozsony: Comenius Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. (Kézirat.)
- Jernudd, Björn H. 1993. Language planning from a management perspective: An interpretation of findings. In: Jahr, Ernst Håkon szerk., 1993. *Language conflict and language planning*. Berlin: Mouton de Gruyter. 133–142.
- Jernudd, Björn H. – Neustupný, Jiří V. 1987. Language planning: for whom? In: L. Laforge. szerk., 1987. *Proceedings of the International Colloquium on Language Planning*. Québec: Les Presses de L'Université Laval. 71–84.
- Kolláth Anna – Lanstyák István 2007. Nyelvi probléma. In: Benő Attila – Fazakas Emese – Szilágyi N. Sándor szerk., 2007. *Nyelvek és nyelvváltozatok*. Köszöntő kötet Péntek János tiszteletére, I. kötet. Kolozsvár: Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége. (A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 4.) 471–493.
- Kroskrity, Paul V. 2000. Regimenting languages. In: Kroskrity, Paul V. szerk., 2000. *Regimes of Language*. Santa Fe: Santa Fe School of American Research Press. 1–34.
- Laihonen, Petteri 2004. A romániai bánági (bánáti) tolerancia és többnyelvűség a nyelvi ideológiák tükrében. In: Kovács Nóra – Osvát Anna – Szarka László szerk., 2004. *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből III*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 81–97.
- Laihonen, Petteri 2006. Egy finnországi nyelvész reflexiói a Bánásgról. In: *Korunk* 17/1: 46–54.
- Laihonen, Petteri 2009a. *Language Ideologies in the Romanian Banat. Analysis of Interviews and Academic Writings among the Hungarians and Germans*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Laihonen, Petteri 2009b. A magyar nyelvi standardhoz kapcsolódó nyelvi ideológiák a romániai Bánágban. In: Lanstyák István – Menyhárt József – Szabómihály Gizella szerk., 2009. *Tanulmányok a kétnyelvűségről IV*. Dunaszerdahely: Gramma Nyelvi Iroda. 47–77.
- Laihonen, Petteri 2009c. Nyelvi ideológiák a romániai Bánágban. In: Borbély Anna – Vančoné Kremmer Ildikó – Hattyar Helga szerk., 2009. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 321–329.
- Lanstyák István 1994. Három nyelv között (beszélgetés Milan T. vegyész mérnökkel). In: *Kétnyelvűség* 2/2–3: 29–40.
- Lanstyák István 2007a. A nyelvhelyesség mint nyelvi probléma. In: *Kisebbségkutatás* 16/2: 199–213.
- Lanstyák István 2007b. A nyelvi tévhitekről. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk., 2007. *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 154–173.

- Lanstyák István 2007c. Általános nyelvi mítoszok. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk., 2007. *Műhelytanulmányok a nyelv műveléséről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 174–212.
- Lanstyák István 2009a. Nyelvi ideológiák és filozófiák. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 11/1: 27–44.
- Lanstyák István 2009b. Nyelvi probléma és iskola. In: Kolláth, Anna szerk., 2009. *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Maribor etc.: Zora. 226–252.
- Lanstyák István 2010a. Típusú jazykových problémov v maďarskej jazykovej komunitě. In: Krekovičová Eva – Uhrinová Alžbeta – Žiláková Mária szerk., 2010. *Kontexty identity*. Békešská Čaba: Celostátna slovenská samospráva. 190–197.
- Lanstyák István 2010b. A nyelvi problémák típusai. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 12/1: 23–48.
- Lanstyák István 2010c. A nyelvi problémák típusai nyelvi jellegük szerint. In: *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 12/2: 23–46.
- Lanstyák István 2010d. A nyelvi babonák életerejéről. Nyelvi ideológiák és filozófiák a Nyelv művelő képzőintézetben. In: Beke Zsolt – Lanstyák István – Misad Katalin szerk., 2010. *Hungarológia a szlovák kultúra kontextusában*. Pozsony/Bratislava: Stimul. 95–116. <http://stella.uniba.sk/texty/HUNZbornik.pdf> (2010. december 20-i letöltés.)
- Lanstyák István 2010e. Nyelvhelyesség és nyelvi ideológia. In: Beke Zsolt – Lanstyák István – Misad Katalin szerk., 2010. *Hungarológia a szlovák kultúra kontextusában*. Pozsony/Bratislava: Stimul. 117–145. <http://stella.uniba.sk/texty/HUNZbornik.pdf> (2010. december 20-i letöltés.)
- Lanstyák István 2010f. A moralizmus mint nyelvhelyességi ideológia. Megjelenés alatt.
- Maitz Péter 2006. A nyelvi nacionalizmus a dualizmus kori Magyarországon. Egy nyelvi ideológia elemei. In: *Magyar Nyelv* 102/3: 307–322.
- Nekvapil, Jiří 2000. Language Management in a Changing Society. Sociolinguistic Remarks from the Czech Republic. In: B. Panzer szerk., 2000. *Die sprachliche Situation in der Slavia zehnte Jahre nach der Wende*, Frankfurt am Main: Peter Lang. 165–177.
- Nekvapil, Jiří 2006. From Language Planning to Language Management. In: *Sociolinguistica* 20: 92–104.
- Nekvapil, Jiří 2007. Kultivace (standardního) jazyka. In: *Slovo a slovesnost* 68/4: 287–301.
- Nekvapil, Jiří 2009. The integrative potential of Language Management Theory. In: Nekvapil, Jiří – Sherman, Tamah szerk., 2009. *Language Management in Contact Situations. Perspectives from Three Continents*. Frankfurt am Main etc.: Peter Lang. 1–11.
- Neustupný, Jiří V. 2002. Sociolingvistika a jazykový management. In: *Sociologický časopis* 38/4: 429–442.
- Neustupný, Jiří V. – Nekvapil, Jiří 2003. Language Management in the Czech Republic. In: *Current Issues in Language Planning* 4: 181–366.
- NymKsz.² 2005. Grétsy László – Kemény Gábor szerk., *Nyelv művelő képzőintézet*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. (Második, javított és bővített kiadás.)
- Sherman, Tamah 2007. Language Management on the Front Lines: A Report from Dunajská Streda Language Management Workshop. In: Hidehiro Muraoka ed., 2007. *Interdisciplinary Studies of Language Management in Contact Situations*. Chiba University. 67–77.
- Szabómihály Gizella 2007. A nyelvi menedzselés lehetséges szerepe a magyar nyelv alakításban. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó szerk., 2007. *Műhelytanulmányok a nyelv műveléséről*. Dunaszerdahely – Budapest: Gramma Nyelvi Iroda – Tinta Könyvkiadó. 52–67.
- Szemkeő Judit 2000. „A szeretet elhalása minden nyelvromlás igazi gyökere.” Köszöntő a Középközlés 35. Kazinczy-versenyén. In: *Édes Anyanyelvünk* 22/4: 11.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2009. Ideologikus nyelvészeti sztereotípiák a magyar nyelvről. In: Borbély Anna – Vančoné Kremmer Ildikó – Hattyár Helga szerk., 2009. *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó. 75–85.
- Woolard, Kathryn A. – Schieffelin, Bambi B. 1994. Language Ideology. *Annual Review of Anthropology* 23: 55–82.

FÜGGELÉK

- Nyelvi fetisizmus – az a meggyőződés, mely a (nemzeti) nyelv kultikus tiszteletében, isteni tulajdonságokkal való felruházásában nyilvánul meg; a fetisizmus a nyelvi nacionalizmus (szélsőséges) válfaja.
- Nyelvi homogenizmus – az a meggyőződés, melynek hívei nincsenek tekintettel a nyelvi és nyelvváltozati sokféleségre, sőt azt negatív jelenségnek tartják, s ezért a nyelvi egységet, ill. az egységes nyelvet szorgalmazzák a nyelvi változatosság rovására.
- Nyelvi internacionalizmus – az a meggyőződés, melynek hívei nyelvközi viszonylatban különös értéket tulajdonítanak a világszerte használt, *lingua franca* szerepet betöltő nyelveknek, nyelven belüli viszonylatban pedig pozitívan viszonyulnak az idegen szavak és szerkezetek átvételéhez.
- Nyelvi invariabilizmus – az a meggyőződés, hogy az alakváltozattal nem rendelkező nyelvi forma eredendően helyesebb, mint a két vagy több alakváltozatban élő, "ingadozó" nyelvi forma.
- Nyelvi kommunikacionizmus – az a meggyőződés, melynek hívei a nyelvi közlés funkcióját a tartalom átadására szűkítik le, s nem vesznek tudomást a nyelv egyéb fontos funkcióiról, mint amilyen az identitásjelző vagy az esztétikai funkció.
- Nyelvi kompetencionizmus – az a meggyőződés, hogy közvetlen kapcsolat van a helytelennek bélyegzett nyelvi formák használata és a beszélők nyelvtudása között, azaz a helytelennek tartott nyelvi formák használata gyöngébb nyelvtudásra vall.
- Nyelvi konzervativizmus – az a meggyőződés, hogy a hagyományos, a nyelvben régebb óta meglévő nyelvi formák eredendően helyesebbek, mint az újabban létrejötték vagy bekerültek.
- Nyelvi liberalizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvhasználat módja minden beszélőnek a magánügye, s nincs szükség annak külső szabályozására, mert ez nyelvi emberi jogokat is sérthet.
- Nyelvi mentalizmus – az a meggyőződés, hogy közvetlen kapcsolat van a helytelennek bélyegzett nyelvi formák használata és a beszélők értelmi képessége között, azaz a helytelennek tartott nyelvi formák használata alacsonyabb intelligenciára vall.
- Nyelvi moralizmus – az a meggyőződés, hogy kapcsolat van a helytelennek bélyegzett nyelvi formák használata és a beszélők erkölcsisége közt, azaz a helytelennek tartott formák használata etikailag is kifogásolható cselekedet, s akik rendszeresen élnek ilyen eszközökkel, erkölcsi deficitről tesznek tanúbizonyságot.
- Nyelvi nacionalizmus – az a meggyőződés, melynek hívei a saját etnikai (nemzeti) identitásukhoz kötődő nyelvet más nyelvek fölé helyezik, azoknál jobbnak, szebbnek, értékesebbnek tartják.
- Nyelvi necesszizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvben vannak szükségtelen és emiatt helytelen nyelvi formák; az azonos denotatív jelentésű változatok közül nem mindegyik szükséges, egy vagy több közülük lehet fölösleges is.
- Nyelvi neutralizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvi változások általában véve nem értékelhetők kedvezőnek vagy kedvezőtlennek, a nyelvi változásokba való emberi beavatkozás pedig aggályos.
- Nyelvi perfekcionizmus – az a meggyőződés, hogy az „igényes”, azaz nagyobb gonddal megformált diskurzusoknak nagyobb az értéke, mint az „igénytelen” diskurzusoknak, melyek létrehozása kevesebb mentális erőfeszítést igényel.
- Nyelvi platonizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvnek van egy ideális formája, amely mintegy független a tényleges diskurzusokban található nyelvi alakulatoktól. Egy-egy nyelvi forma helyessége tehát nem függ attól, mennyire elterjedt, és kik használják.
- Nyelvi pluralizmus – az a meggyőződés, melynek hívei a nyelvi sokféleséget pozitívan értékelik és támogatják, a nyelvi változatosságot előnyben részesítik a nyelvi egységgel szemben.
- Nyelvi purizmus – az a meggyőződés, hogy a hagyományos, nem idegen eredetű nyelvi elemek eredendően helyesebbek, mint az idegen eredetű elemek; hasonlóképpen az idegen

- minta nélküli, belső keletkezésű formák helyesebbek, mint azok, amelyeket idegen mintára alkottak.
- Nyelvi racionalizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvi szerkezeteket az emberi elmében található kognitív szerkezetek határozzák meg, ezért a nyelvi rendszernek összhangban kell lennie az emberi gondolkodás törvényszerűségeivel, azaz „logikusnak” kell lennie.
- Nyelvi regionalizmus – az a meggyőződés, melynek hívei egy több nyelvet, ill. országot magába foglaló nemzetközi régió viszonylatában különös értéket tulajdonítanak egy összekötő nyelvnek, s igyekeznek megkönnyíteni a nyelvközi kommunikációt, pl. a szaknyelvi terminológia összehangolt fejlesztésével.
- Nyelvi ruralizmus – az a meggyőződés, hogy a falusi, iskolázatlan lakosság romlatlanabb, szebb, helyesebb nyelvet őriz, s ezért a nyelvjáráások értékesebbek más nyelvváltozatoknál.
- Nyelvi stabilizmus – az a meggyőződés, hogy a (standard) nyelv fontos tulajdonsága a (rugalmas) stabilitás; a nyelvi eszközök (viszonylagos) állandóságát akár a spontán nyelvi változások fékezésével is szükség lehet biztosítani.
- Nyelvi standardizmus – az a meggyőződés, hogy a standard nyelvváltozat értékesebb, magasabb rendű, fejlettebb, jobb, sőt szebb a többinél, s minden embernek elemi érdeke, hogy azt elsajátítsa és használja.
- Nyelvi szisztemizmus – az a meggyőződés, hogy a nyelvi rendszerbe jobban beágyazódó, a nyelv hagyományos eszközkészletével harmonikus egységben lévő nyelvi formák eredendően helyesebbek, mint azok a formák, amelyek kevesebb nyelven belüli párhuzammal rendelkeznek, netán inkább más nyelvekben van párhuzamuk.
- Nyelvi vernakularizmus – az a meggyőződés, melynek hívei a külső változatosság vonatkozásában a helyi identitást hitelesen kifejező őshonos nyelveket, ill. nyelvváltozatokat előnyben részesítik a nagyobb hatósugarú, hasznosabb összekötő nyelvekkel szemben; a belső változatosság tekintetében a vernakularizmus hívei azokat a nyelvi formákat támogatják, amelyekkel a beszélők leginkább azonosulnak.

**NYELVI MÍTOSZOK, IDEOLÓGIÁK,
NYELVPOLITIKA ÉS NYELVI EMBERI JOGOK
KÖZÉP-EURÓPÁBAN ELMÉLETBEN ÉS
GYAKORLATBAN**

A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai

Szerkesztette:

HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA, KARMACSI ZOLTÁN, MÁRKU ANITA

TINTA KÖNYVKIADÓ
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL INTÉZETE

BUDAPEST – BEREKSZÁSZ, 2011

SEGÉDKÖNYVEK A NYELVÉSZET TANULMÁNYOZÁSÁHOZ 130.

Sorozatszerkesztő:

Kiss Gábor

A kötet megjelenését támogatta:

Lektorok:

Beregszászi Anikó, Borbély Anna, Csernicskó István, Fóris Ágota,
Husztai Ilona, Kassai Ilona, Kolláth Anna, Kontra Miklós, Kótyuk István,
Lanstyák István, Lengyel Zsolt, Navracsics Judit, P. Lakatos Ilona,
Sándor Klára, Szabómihály Gizella, Szépe György,
Vančoné Kremmer Ildikó, Vörös Ferenc

A borító Kulin Ágnes festménye felhasználásával készült.

A kötetben szereplő fotókat Bérczes Edit és a Hodinka Intézet munkatársai készítették.

ISSN 1419-6603

ISBN 978-963-9902-94-7

© A szerzők, 2011

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete és
TINTA Könyvkiadó, 2011

A kiadásért felel:

a TINTA Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Márku Anita és Karmacszi Zoltán

Műszaki szerkesztő: Hires-László Kornélia

Tartalom

Előszó.....	7
Plenáris előadások.....	9
SZÉPE GYÖRGY : Nyelvi jogok a Helsinkii Zárónyilatkozattal megkezdeti korszakban.....	11
PETTERI LAIHONEN: A nyelvideológiák elmélete és használhatósága a magyar nyelvvel kapcsolatos kutatásokban	20
TÁNCZOS VILMOS: Csángó nyelvideológiák	28
LANSTYÁK ISTVÁN: Nyelvi problémák és nyelvi ideológiák	48
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: Ideológiák, kutatási eredmények a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban és a hasznosíthatóság gyakorlata	59
Nyelv- és oktatáspolitikai, nyelvi jogok.....	71
KONTRA MIKLÓS – CSERESNYÉSI LÁSZLÓ: A magyar nyelv halála (a Parlamentben, 2001-ben és 2011-ben).....	73
MENYHÁRT JÓZSEF: <i>Kérdezzen! Mi válaszolunk.</i> Nyelvi jogsegély Szlovákiában	84
GÚTI ERIKA – SCHMIDT ILDIKÓ: (Jog)Szabályok és szabályozatlanság a felnőtt migráns nyelvoktatásban.....	93
TUSKA TÜNDE: Politikai döntések következtében... A szlovák kisebbségi oktatás helyzete Magyarországon.....	101
FERENC VIKTÓRIA: „Nem a statisztika miatt vagyunk mi a világon!” – gondolatok szülőföld és mobilitás kapcsán	105
SÉRA MAGDOLNA: Az oktatáspolitikai és a tannyelv-választás lehetséges következményei a kárpátaljai magyar közösségben.....	115
HELTAI JÁNOS IMRE: A moldvai magyar nyelvi tervezés legitimitásának kérdései.....	119
ZOLTÁN ANDRÁS: Egy többségi nyelv kisebbségben: a fehérorosz nyelvi helyzet.....	126
VÖRÖS FERENC: Mit tudnak a (leendő) tanárok a nyelv- és kisebbségpolitikáról	134
NÉMETH MIKLÓS: „Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!” Folyamatos nyelvújítás – állami segédlettel: a francia példa	139
BÁRÁNY ERZSÉBET – HUSZTI ILONA – FÁBIÁN MÁRTA: Második és idegen nyelv oktatása a beregszászi magyar iskolák 5. osztályában: a motiváció és nyelvi készség összefüggése az oktatáspolitikai tényezőkkel.....	145
Nyelvi ideológia, nyelvi mítosz.....	155
P. LAKATOS ILONA – T. KÁROLYI MARGIT – IGLAI EDIT: Egy nyelv(használat)i mítoszlól (?) a tények tükrében.....	157
HELTAINÉ NAGY ERZSÉBET: Nyelvi mítoszok a tanácsadói gyakorlatban	165
SZABÓ TAMÁS PÉTER: Ideológiák a nyelvi hibajavítás háttérében? Metanyelvi elemzések	174
PRESINSZKY KÁROLY: Nyelvi mítoszok vizsgálata szlovákiai magyartanárok és egyetemi hallgatók körében.....	184
CSERNICKÓ ISTVÁN: Narancsos kacsai: a narancsos forradalom nyelvi ideológiája	193
MOLNÁR ANITA: Nyelvi ideológia, nyelvhasználat, kárpátaljai magyarok	204
NÁDOR ORSOLYA: A magyarról mint idegen nyelvről – nyelvideológiai közelítésben.....	211
BALOGH ERZSÉBET: Angol szakos, magyar egyetemisták körében élő nyelvi mítoszok és ideológiák különböző nyelvváltozatokkal kapcsolatban.....	218
Identitás, sztereotípiák, nyelvi attitűdök.....	225
FENYVESI ANNA: Nyelvi attitűdök kisebbségi kontextusban: erdélyi, vajdasági és felvidéki magyar diákok viszonyulása anyanyelvükhöz, az államnyelvhez és az angolhoz	227
SZABÓ T. ANNAMÁRIA: Identitástudat kisebbségben a Kárpát-medencén innen és túl.....	235
GEREBEN FERENC: Az anyanyelv szerepe a határon túli magyarság azonosság-tudatában	245
BENŐ ATTILA: Többségi nyelv és kisebbségi nyelv. Attitűd és normatudat az erdélyi magyarok körében	257
EITLER TAMÁS: Nemi szerepek és identitások multimodális automatizálása reklámüzenetekben	267

LAKATOS KATALIN: A nyelvjárások megítélése és a nyelvi sztereotípiák összefüggései Kárpátalja magyar iskoláiban	274
HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA: A kárpátaljai magyarság identitásának vizsgálata nyelvi aspektusból	280
Nyelvhasználat, nyelvi változás, kétnyelvűség	287
KASSAI ILONA: A nyelvhasználat tudatos alakítása a 18-19. századi Magyarországon	289
BORBÉLY ANNA: Variabilitás és változás: a nyelvcsere kutatása longitudinális módszerrel	293
MÁTYUS KINGA: <i>-ba, -ban</i> elméletben és gyakorlatban. A <i>(bVn)</i> változó variabilitása a BUSZI-2 öt foglalkozási csoportjában.....	303
SÓLYOM RÉKA: <i>Celeb, bevállal, HINI</i> – neologizmusok megítélése, értékelése különböző korcsoportok körében.....	312
BÜKY LÁSZLÓ: Hírértékviszonyok a (divat?)szóhasználatban	322
RICHTER BORBÁLA MÁRIA: A német és a francia nyelv sorsa a korabeli Dél-Afrikában.....	330
UHRIN ERZSÉBET: A szlovák nyelv használatának lehetőségei és gyakorlata Magyarországon.....	339
KARMACSI ZOLTÁN: Etnikailag vegyes házasságban nevelkedő gyerekek nyelvhasználatának jellemző vonásai	343
MÁRKU ANITA: Nyelvhasználati sérelemtörténetek a kárpátaljai magyarok körében	350
GAZDAG VILMOS: Az ukrán tannyelvű iskolák magyar tanulóinak nyelvhasználatára, különös tekintettel a keleti szláv kölcsönszavak fokozott használatára	355
BÁTYI SZILVIA: Kétnyelvű és egynyelvű közösségek vizsgálata pszicholingvisztikai és szociolingvisztikai dimenziókban. A kétnyelvű mentális lexikon.....	364
Névhasználat, nyelvi udvariasság, szaknyelv	375
VARGA JÓZSEFNÉ HORVÁTH MÁRIA: Győrben tanuló szlovákiai magyar anyanyelvű nők névadásának és névhasználatának vizsgálata	377
KOVÁCS ANDRÁS: Hogy hívnak? Adalékok a kárpátaljai magyar személynévhasználatához	386
BALLA ANDREA: A rendszerváltások következményei a kárpátaljai magyar személynévhasználatban	394
†SZÉCSÉNYI ISTVÁN: Udvariassági elemek angol, német és magyar nyelvű EU-s levelekben....	398
HARDINÉ MAGYAR TAMARA: A teológia szakmai nyelvhasználatára. Terminológiai (szemantikai) vizsgálódások.....	403
APRÓNÉ G. ÁGNES: Kommunikáció és érdekérvényesítés	413
Terminológia-politika műhely.....	419
FÓRIS ÁGOTA: A magyar terminológia-politika elvei, a gyakorlat és az elmélet viszonya.....	421
FÓRIS ÁGOTA – B. PAPP ESZTER: A terminológiai szabványosítás és harmonizáció a nyelvi jogok érvényesítésének szolgálatában.....	429
TAMÁS DÓRA: Terminológiai adatok soknyelvű dokumentálása	434
BÖLCSKEI ANDREA: A szabványosítás online forrásai a Kárpát-medencében.....	439
BÉRCES EMESE: Helyesírás és terminológia-politika	445
GAÁL PÉTER: Az online szótárak szerepe a magyar–magyar nyelvhasználatban	451
H. VARGA MÁRTA: Egy magyar nyelvű nyelvészeti terminológiai szótár fölöttébb szükséges voltáról	457
MÁTIS BERNADETT: A sportterminológia mint a terminológia-politika eszköze	463
ZABÓNÉ VARGA IRÉN: A műszaki terület terminológia-politikája.....	472
NÉV ÉS TÁRGYMUTATÓ	479